

TAINA UNITĂȚII SFINTEI BISERICI ȘI SOCIETATEA UMANĂ. CULTURA SECULARĂ ȘI/SAU CULTURA DUHULUI. VIZIUNEA TEOLOGICĂ A ARHIMANDRITULUI SOFRONIE SAHAROV

Ierom. dr. Nathanael NEACȘU

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași

Abstract

This study considers the theme of the Church's unity from the perspective of the Archimandrite Sophronius Sakharov's theological vision. We tried to analyze, focusing on the unity of Church, which are the theological foundations, the consequences and implications of this sacred gift that God made to the world, in terms of the concrete life of the human being. We emphasize, in this way, that the hypostatic and catholic dimension of the Church is the only one that expresses in the most sublime way the divine - Trinitarian hypostatic unity as the basis of the ecclesial life. In this respect, all people are called to participate in the life of the Church because only in the Church there is the perfect existence, after the image of the Holy Trinity. The Church is one. It is founded this way precisely for unity and union, so that all may be one (Jn 17:21). The unity of the Church necessarily follows from the unity of the Godhead, since the Church is not a multitude of people in their individual isolation, but in the unity of the divine grace, living, present in the multitude of hypostatic rational creatures. The church is new life with Christ and in Christ, led by the Holy Spirit on the basis of the Trinitarian unity and catholicity. The Church is called thus to reproduce the divine Trinitarian existence into its existence, that is, to achieve in the human society the unity of various kinds of hypostases, based on the Holy Trinity's model, and to transform the culture of the world into a culture and civilization of the spirit.

Keywords: Church, hypostasis, unity, culture, society, secularism, spiritual life, asceticism, anthropology, Christology.

Introducere

Arhimandritul Sofronie Saharov (1896-1993) este una dintre cele mai de seamă personalități și autorități duhovnicești și teologice ale secolului trecut. Următor al marelui stareț sfânt Siluan Athonitul și

al întregii spiritualități monahale atonite, dar și purtătorul și exponentul unei bogate culturi filosofice, artistice și teologice, arhimandritul Sofronie poate fi numărat în chip potrivit între marii Părinți ai tradiției creștine răsăritene. Nu fără temei, acesta a fost considerat un „eveniment ecumenic” ce crește în puterea sa mărturisitoare și profetică deopotrivă cu trecerea timpului¹.

Încă din timpul vieții sale, dar mai ales după trecerea sa la cele veșnice, pe 11 iulie 1993, scrierile sale au fost receptate cu real interes, atât în plan teologic, cât și duhovnicesc. Acestea constituie, după cum mărturisesc foarte mulți dintre cercetătorii operei lui, surse importante de formare duhovnicească și de întărire în credință, purtătoare ale unei teologii harismatice și creatoare de excepție, binevenite pentru omul dezorientat și lipsit de criterii spirituale al vremurilor noastre.

Urmare acestor considerații, am ales să tratăm problematica *unității Sfintei Bisericii* din perspectiva gândirii sale teologice.

Începem prin a preciza că, dat fiind contextul socio-uman, politic și cultural în care a trăit, arhimandritul Sofronie dezvoltă în chip predilect, în cadrul teologiei sale duhovnicești, câteva teme și subiecte. Dintre aceste amintim: problematica persoanei, tema nevoinței și ascezei creștine, kenoză lui Hristos ca principiu teologic fundamental al vieții spirituale, rugăciunea pentru întregul Adam, iubirea de vrăjmași ș.a. Între toate acestea, Biserica ocupă un loc important, ea fiind unul dintre fundamentele și temeiurile credinței creștine. Așadar, ecleziologia, deși nedezvoltată sistematic, ocupă în gândirea fericitului Sofronie Saharov un loc principal. De altfel, într-una dintre scrierile sale acesta avea să afirme: „Trei lucruri nu pot înțelege: o credință adogmatică, un creștinism nebisericesc și un creștinism neascetic. Acestea trei: Biserica, dogma și asceza reprezintă un singur tot al vieții”².

¹ Μητρ. Ναυπακτου Ιεροθεου, *Οίδα άνθρωπον εν Χριστώ*, ed. Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου, Athena, 2007, p. 27. Tot în acest sens remarcăm observația teologului N. Loudovikos, potrivit căreia Arhimandritul Sofronie este creatorul unei teologii cu însemnate consecințe ecumenice. Cf. Νικολαου Λουδοβικου, *Η έκσταση ως κάθοδος: το παλαμικό υπόβαθρο της θεολογίας του Γέροντος Σωφρονίου*, în „Γέροντας Σωφρόνιος ο θεολόγος του άκτιστου Φωτός”, Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, Άγιον Όρος, 2008, p. 596.

² Arhim. Sofronie Saharov, *Nevoința cunoașterii lui Dumnezeu*, Editura Reînțregirea, Alba Iulia, 2006, p. 303.

Prin urmare, unul dintre principiile teologice de bază ce se raportează la Sfânta Biserică este, în accepțiunea arhimandritului Sofronie, acela conform căruia *creștinismul este fie bisericesc-eclesial, fie nu există*. În acest sens, el afirmă următoarele: „Din adâncă mea convingere, creștinismul nu poate fi nebisericesc, fie că vom privi Biserica drept Trupul tainic al lui Hristos, fie ca pe un fenomen istoric – adică obștea creștinilor. Prin Biserică și în Biserică eu mă fac, în măsura putințelor mele, moștenitor al celei mai mari culturi din istoria omenirii”³.

Pentru fericitul Sofronie, Biserica constituie garanția unei vieți spirituale autentice, precum și cheazășia mântuirii și izbăvirii din moarte, ca urmare a nevoinței ascetice și a lucrării poruncilor lui Dumnezeu. Menirea Bisericii este aceea „de a conduce credincioșii spre sfera luminoasă a Ființei Dumnezeiești”⁴. Ea este centrul spiritual al lumii noastre și al întregii istorii a omului, locul și spațiul comuniunii personale dintre om și Dumnezeu⁵.

În gândirea teologică a autorului, Biserica este *o unitate organică vie*, o realitate divino-umană ce nu poate fi înțeleasă în afara unei legături vii și personale cu Dumnezeu și în afara rugăciunii⁶. Învățătura ei nu are un caracter de știință pură, ci un caracter ontologic și soteriologic⁷. Ea este temeiul existenței noastre în Dumnezeu și al mântuirii.

După cum înțelegem din scrierile cuviosului Sofronie, Biserica are, pe de o parte, un caracter dogmatic, iar pe de alta, un altul harismatic, aspecte legate inseparabil între ele. Pe de o parte, pot fi sesizate principiile de credință ce întemeiază și explică, atât cât este cu putință, misterul realității ecleziale, pe de altă parte, se are în vedere caracterul spiritual al acesteia. Deosebit de importante sunt implicațiile socio-umane și culturale ce privesc dinamica mântuitoare și sfințitoare a Bisericii în lume. Iar dacă una dintre teme importante

³ *Ibidem*, pp. 294-295.

⁴ Idem, *Rugăciunea - experiența vieții veșnice*, Editura Deisis, Sibiu, 1998, pp. 22-23.

⁵ Jean Claude Larchet, *Biserica – Trupul lui Hristos. Natura și structura Bisericii*, Editura Sofia, București, 2013, p. 9.

⁶ Taina Bisericii nu se înțelege pe calea cercetării științifice, ci prin rugăciune. Cf. Arhim. Sofronie Saharov *Nevoința cunoașterii lui Dumnezeu...*, p. 177.

⁷ Idem, *Viața și învățătura starețului Siluan Athonitul*, Editura Deisis, Sibiu, 1999, p. 221.

ale viziunii teologice a arhimandritului Sofronie este Biserica, în privința acesteia principiul cel mai adesea menționat este acela al unității ei. Unitatea Bisericii constituie temelia și ținta unirii și desăvârșirii tuturor oamenilor în relația lor de iubire cu Dumnezeu și între ei.

Având în vedere aspectele generale menționate cu privire la taina Sfintei Biserici, am gândit și am structurat lucrarea în cinci părți. Trei dintre ele au caracter preponderent dogmatic, una dintre părți vizează dimensiunea ascetică și spirituală a Bisericii, iar ultima dorește să analizeze aplicarea principiilor ecleziale la realitatea socială în care omul trăiește.

Primele trei secțiuni analizează însușirea unității Bisericii din perspectivă triadologică, hristologică și antropologică. De altfel, Sfânta Treime, Hristos și omul, din perspectiva atotcuprinzătoare a firii sale umane, reprezintă pilonii de forță ce susțin și formează Biserica. Având o constituție divino-umană, Biserica implică dumnezeirea întregă, adică Sfânta Treime, Omul, sau Adam-ul întreg, și pe Cel ce face legătura între cele două realități, adică Persoana divino-umană a Mântuitorului Hristos. Astfel se explică, după cum vom putea remarca, unitatea de fond a Bisericii. Unitatea Dumnezeirii în Persoanele Sale, unitatea și unicitatea Persoanei divino-umane a lui Hristos reprezintă realitățile esențiale ce generează și susțin unitatea Bisericii. Pe de altă parte, umanitatea, în totalitatea ei, ca parte a Bisericii unită imperfect în membrele ei, introduce o dinamică ce ține de aspectul personal al fiecărei persoane umane în parte. Procesul spiritual ascetic al fiecărui membru în parte constituie dinamica Bisericii spre unitatea ei desăvârșită. Cât privește implicațiile la nivel social ale Bisericii, am dorit, urmând arhimandritului Sofronie, să reliefăm faptul că unitatea și cultura duhovnicească a Bisericii, fiind o cultură a unității, reprezintă remediul și posibilitatea ieșirii din cultura individualistă și distructivă pe care o practică și o propune societatea seculară actuală.

Ideile principale ale studiului sunt, așadar, următoarele:

- a. Unitatea Sfintei Biserici – chip al unității Sfintei Treimi;
- b. Ipostasul divino-uman al lui Hristos sau ființa Bisericii. Unitatea Bisericii din perspectivă hristologică;
- c. Biserica sau obiectivarea *principiului personal* în ființa umană. Unitatea Bisericii din perspectivă antropologică;
- d. Dimensiunea ascetică și duhovnicească a Bisericii sau *calea unității*;

e. Unitatea Bisericii și societatea umană. Cultura seculară și/sau cultura duhului.

1. Sfânta Treime – model al unității Sfintei Biserici. Biserica – spațiu al comuniunii personale

Urmând tradiției patristice răsăritene, arhimandritul Sofronie prezintă Biserica strâns legată de misterul Sfintei Treimi. Pentru acesta, Biserica are o natură iconic-treimică, adică există și ființează după chipul lui Dumnezeu Cel Întreit în Persoane. Deci, în accepțiunea sa, dogma treimică este temeiul eclesiologiei ortodoxe⁸: „În Biserică se găsește existența desăvârșită, existență după chipul Sfintei Treimi”⁹. Biserica este, din această perspectivă, o *pleromă*, o realitate atotcuprinzătoare, ce adună întru sine atât existența creată, cât și pe cea necreată. Plinătatea eclezială pe temei treimic¹⁰ implică, așadar, atât Dumnezeirea, cât și creația în totalitatea ei: lumea materială, omul și îngerii.

Sfânta Treime nu este însă numai temeiul Bisericii, ci și modelul ei de a fi, model al unității și comuniunii desăvârșite. Referitor la acest fapt, cuviosul Sofronie afirmă următoarele: „Făptura înțelegătoare trebuie să devină desăvârșită după chipul Dumnezeirii Întreit Una. În acest sens, vocația Bisericii lui Hristos este „ca toți să fie una, precum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, ca și ei întru Noi să fie una” (In 17, 21). Este limpede că fiecare mădular al Bisericii trebuie să ajungă la plinătatea asemănării cu Hristos, până la identitate¹¹, altminteri nu se va realiza unitatea Bisericii după asemănarea unimii Sfintei Treimi”¹².

După cum subliniază același cuvios Sofronie, existența Bisericii după chipul Sfintei Treimi presupune, în ceea ce privește ființa sa, realitatea antinomică a identității și diversității simultane¹³. Pe de o

⁸ *Ne vorbește Părintele Sofronie - Scrisori*, Editura Bunavestire, Galați, 2003, p. 207.

⁹ Arhim. Sofronie Saharov, *Rugăciunea - experiența vieții veșnice...*, p. 183.

¹⁰ Ierom. Nathanael Neacșu, *Întru Lumina Ta vom vedea lumina*, Editura ULBS, Sibiu, 2011, p. 164.

¹¹ Nu se referă la identitatea de ființă, ci la faptul de a fi una cu Hristos, după har.

¹² Arhim. Sofronie Saharov, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, Editura Sofia, București, 2005, p. 158.

¹³ Arhim. Sofronie Saharov, *Rugăciunea - experiența vieții veșnice...*, p. 182.

parte, părțile ei sunt și trebuie să devină identice, adică sunt una, pe de alta sunt diverse, fiind deosebite una de cealaltă. Așadar, unitatea Bisericii presupune relația și comuniunea de iubire a membrilor ei, ce nu pierde din vedere aspectul personal.

Cu alte cuvinte, așa cum modelul treimic, adică existența dumnezeiască, implică trei *momente* – Persoana, Ființa, Energia –, acestea toate fiind una, dar și deosebite între ele, tot astfel în Biserică persoanele, firea și faptele lor trebuie să fie una, dar și deosebite între ele¹⁴. Și, accentuează cuviosul Sofronie: „Așa cum în Treime fiecare Ipostas poartă plinătatea absolută a Existenței divine, așa și în existența noastră umană fiecare ipostas trebuie să devină în realizarea sa supremă purtător al întregii plinătăți divino-umane, condiție *sine qua non* a unității (Bisericii) după chipul Sfintei Treimii”¹⁵.

Prin urmare, principiul fundamental al existenței umane, din perspectiva Bisericii, este acela *ca toți să fie una*. Pe temeiul acestui principiu al unității, toată Biserica poate fi înțeleasă ca fiind un *sinod permanent*, o comuniune și o conlucrare permanentă a tuturor membrilor ei din perspectiva dinamică de unire și de comuniune cu Sfânta Treime. Astfel, potrivit concepției arhimandritului Sofronie, Biserica se arată în mediul relațiilor noastre personale cu semenii și întreaga Sfântă Treime¹⁶. Și după cum fiecare dintre mădulele noastre are o lucrare proprie și una comună, așa și membrii Bisericii au o lucrare personală și una comunitară¹⁷. Acest aspect este cel care explică unitatea și catolicitatea Bisericii, în multitudinea de ipostasuri ce o formează.

Despre modelul treimic ca model eclezial la nivelul ipostasului uman, Părintele Sofronie vede multi-ipostaticitatea umană ca o realitate unică, pe temeiul firii comune, realitate ce trebuie să urmeze ființării Treimice, una și multiplă în același timp. El aplică, așa cum vom remarca, teologia trinitară a *sobornost*-ului¹⁸ la aspectul antropologic al Bisericii. Fiecare ipostas uman ce tinde spre desăvârșire are ca temei și țintă în același timp *sobornost*-ul trinitar, explică teologul

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Idem, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este...*, p. 202.

¹⁷ Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, EIB, București, 1997, p. 189.

¹⁸ *Sobornost* – catholic, atotcuprinzător.

Nicholas Saharov, nepotul cuviosului Sofronie. *Sobornost* devine un atribut indispensabil al persoanei legate de toți oamenii și de fiecare în parte. Aceasta se poate realiza dacă avem în vedere dimensiunea dinamică a *sobornost*-ului pe temeiul unei perihoreze de tip treimic, adică fiecare persoană umană poate purta plinătatea tuturor și a toate¹⁹. Din această perspectivă a persoanei umane, așa cum vom remarca, poate fi privită și percepută unitatea Bisericii.

2. Ipostasul divin – uman al lui Hristos sau ființa Bisericii. Unitatea Bisericii din perspectivă hristologică

Dimensiunea triadologică a Bisericii nu poate fi înțeleasă în afara Persoanei Fiului lui Dumnezeu întrupat, a Domnului nostru Iisus Hristos. Hristos, în chip tainic, este una cu Biserica Sa, Biserica fiind inima iconomiei dumnezeiești²⁰. Biserica, mărturisește arhimandritul Sofronie, *este o prelungire a divino-umanității lui Hristos, spațiu în care Hristos și-a arătat divino-umanitatea Sa*²¹. Biserica este, așadar, realitate teandrică. Fiind întemeiată de Hristos Dumnezeu-Omul, Biserica are o constituție divino-umană. Spre deosebire însă de Hristos, care este Dumnezeu și Om desăvârșit²², Biserica experiază în planul ei uman o anumită *creștere*. Biserica nu se află încă în starea de preamărire și desăvârșire a lui Hristos Dumnezeu-Omul, deși în ea umanul este intim legat cu divinul. Din această perspectivă, Biserica are un caracter nedeplin, drept urmare și unitatea acesteia este nedesăvârșită.

Pentru cuviosul Sofronie, Biserica are ca menire realizarea unității „după chipul Treimii” a ipostaselor care constituie Biserica, fapt ce se poate împlini prin asemănarea lor la nivel ipostatic cu Ipostasul divino-uman al lui Hristos. Fiecare mădular/ipostas al Bisericii trebuie să ajungă la plinătatea asemănării cu Hristos, pentru a se înfăptui unitatea Bisericii după asemănarea unității Sfintei Treimi²³. Realizarea unității Bisericii ține, prin urmare, de actualizarea și unitatea ipostatică a membrilor ei în Hristos.

¹⁹ Nicholas Saharov, *Iubesc, deci exist*, Editura Deisis, Sibiu, 2004, p. 167.

²⁰ Arhim. Sofronie Saharov, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este...*, p. 146.

²¹ Idem, *Despre rugăciune*, Editura Mănăstirea Lainici, 1998, p. 24.

²² Vladimir Soloviev, *Fundamentele spirituale ale vieții*, Editura Deisis, Alba Iulia, 1994, p. 114.

²³ Arhim. Sofronie Saharov, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este...*, p. 158.

Premisa esențială a unității constă în aceea că firea noastră este unită cu Hristos în Biserică, care este Trupul Său. Hristos, ca Ipostas al Trupului Său – Biserica, devine și Capul acestui Trup adunat de la marginile universului, astfel încât toți fiii Bisericii devin mădularele Sale și, ca atare, devin una, fiind cuprinși în Ipostasul Său²⁴.

Teandrismul Bisericii nu presupune și nici nu implică doar realitatea ipostatică umană, ci și întreaga lume creată. Prin faptul că este teandrică, Biserica se află în centrul lumii, umple cu realitatea ei întreaga existență creată, pe care o transformă în existență teandrică după har²⁵. Acest fapt îl arată și Sfântul Apostol Pavel în Epistola către Efeseni, când spune: „Ne-a făcut cunoscută taina voii Sale (...) ca toate să fie iarăși unite în Hristos, cele din ceruri și cele de pe pământ (...). Iar pe aceasta, Dumnezeu a lucrat-o în Hristos, sculându-L din morți și așezându-L de-a dreapta Sa, în ceruri (...). Și toate le-a supus sub picioarele Lui și, mai presus de toate, L-a dat pe El cap Bisericii, (...) plinirea Celui ce plinește toate într-un toți” (Efes. 1, 9-10.20-23).

Prin Biserică, după cum sesizează arhimandritul Sofronie, purtăm în conștiința noastră chipul lui Hristos cel răstignit și înviat, al Celui ce plinește și desăvârșește toate în toți. Biserica este, prin urmare, mediul unității tuturor membrilor ei în jurul Persoanei divino-umane a lui Hristos²⁶. În acest sens, Biserica este germele prin care întreaga creație, potrivit teologului și filosofului rus V. Soloviev, se desăvârșește și devine o realitate unitară divino-umană: „După ce a apărut mai întâi ca un mic germen sub forma comunității reduse, ea crește pentru a cuprinde la sfârșitul timpurilor întreaga natură într-un singur organism divino-uman universal...”²⁷.

Biserica este cu atât mai importantă, cu cât aceasta are ca ipostas al ei fundamental Ipostasul divino-uman al lui Hristos. Biserica este o taină a ipostasului – dumnezeiesc și omenesc. Biserica nu are ipostas propriu, pentru că subzistă în Ipostasul lui Hristos. Ea este, cum subliniază V. Lossky, firea noastră recapitulată de Hristos, cuprinsă în Ipostasul Său – Capul ipostatic al firii noastre²⁸.

²⁴ Vladimir Lossky, *Teologia Mistică a Bisericii de Răsărit*, Editura Bonifaciu, București, 1998, p. 149.

²⁵ Paul Evdokimov, *Ortodoxia*, EIB, București, 1996, p. 138.

²⁶ Arhim. Sofronie Saharov, *Nevoința cunoașterii lui Dumnezeu...*, p. 295.

²⁷ Vladimir Soloviev, *op. cit.*, p. 107.

²⁸ Vladimir Lossky, *op. cit.*, p. 166.

În această calitate de purtătoare a firii noastre îndumnezeite în Ipostasul lui Hristos, Biserica se poate defini ca fiind „extensiunea trupului lui Hristos îndumnezeit spre umanitatea ca întreg”, așa cum evidențiază părintele D. Stăniloae²⁹. Ipostas al firii noastre prin Întrupare, Hristos devine și Ipostas fundamental al nostru în Biserică³⁰. Biserica devine un Trup tainic ce cuprinde în ea toate ipostasurile umane centrate pe Ipostasul fundamental al lor, care este și Cap al acestui Trup. Și pentru că acest Trup tainic al lui Hristos, în mulțimea ipostatică a mădulelor Sale, este nedesăvârșit, rezultă faptul că Biserica, în aspectul ei subiectiv-ipostatic, este nedesăvârșită. Acest aspect hristologic constituie, cum vom remarca, temelia teologiei actualizării și creșterii ipostasului uman în gândirea părintelui Sofronie.

Prin urmare, așa cum Biserica are ca model al unității ei unitatea Sfintei Treimi pentru a atinge starea de desăvârșire, și omul, ca membru al ei, se desăvârșește într-un proces de creștere ca ipostas după chipul desăvârșirii Logosului întrupat³¹. Această împlinire a ipostasului uman se realizează, potrivit arhimandritului Sofronie, atunci când fiecare membru/ipostas al Bisericii devine purtătorul întregii plinătății sobornicești ecleziale³². Iar pentru ca acest fapt să se realizeze trebuie să privim realitatea creată împreună cu cea necreată în Ipostasul unic al lui Hristos și în lucrarea Sa ipostatică peste umanitate prin Duhul Sfânt. Numai în Hristos și în Duhul Sfânt ipostasul uman poate deveni asemenea Ipostasului divino-uman al lui Hristos, putând ajunge după har la măsura deplinătății ființării Ipostaselor treimice. În Biserică, ipostasul uman poate să se asemene și poate experimenta taina deșertării și a smereniei lui Hristos³³, ca experiență vie a unității. De altfel, creștinii, ca mădulare vii ale Bisericii, sunt chemați să participe la taina deșertării de Sine a lui Hristos, la trăirea iubirii Sale chenotice, cale ce duce la plinătate prin asemănarea noastră cu El³⁴. În acest chip, persoana umană poate să ființeze

²⁹ Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, vol. II, p. 130.

³⁰ *Ibidem*, p. 129.

³¹ Arhim. Sofronie Saharov, *Cuvinte dubovnicești*, vol. I, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004, p. 146.

³² *Ne vorbește părintele Sofronie...*, p. 210.

³³ Arhim. Sofronie Saharov, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este...*, p. 201.

³⁴ Zaharia Zaharou, *Hristos – calea vieții noastre*, Editura Bunavestire, Galați, 2003, p. 61.

teandric după har și poate cuprinde în sine, asemenea lui Hristos, toată firea umană creată și toată ființarea necreată dumnezeiască³⁵.

3. Biserica sau actualizarea principiului personal în ființa umană. Unitatea Bisericii din perspectivă antropologică

După cum ne încredințează arhimandritul Sofronie și după cum se poate înțelege din cele de mai sus, unitatea Bisericii este strâns legată de antropologia creștină: „Dacă nu avem în vedere ce este omul, în ce sens și în ce măsură este El după chipul și asemănarea Sfintei Treimi, nu vom putea rezolva problema unității noastre”³⁶.

Unitatea Bisericii nu poate exista în afara unității dintre persoanele ce o compun. Iar câtă vreme vorbim de o unitate nedesăvârșită între persoanele umane, vorbim și de o unitate nedesăvârșită în ceea ce privește Biserica. Și aceasta întrucât ipostasul uman este marcat de consecințele căderii lui Adam. Din această perspectivă, așa cum remarcă cuviosul Sofronie, deși Dumnezeu ne-a descoperit misterul privitor la persoană și om, noi ne-am născut și viețuim ca o mulțime nedefinită de indivizi, cărora iubirea de sine le este proprie³⁷. Căderea a rupt unitatea ce exista în firea umană și astfel urmașii lui Adam moștenesc o fire coruptă³⁸. Persoana umană există și se manifestă mai mult ca individ; aceasta pentru că în urma ruperii sale de Dumnezeu s-a distanțat față de propria-i fire care subzista unitar în Dumnezeu³⁹. Iar câtă vreme ipostasurile umane nu depășesc mărginirile ce aparțin individualismului, vor fi, cum bine spune arhimandritul Sofronie, ipostasuri ne-universale, ipostasuri omenești, incapabile de a atinge unirea atotcuprinzătoare cu semenii lor⁴⁰.

Pentru aceste motive, persoana umană va trebui să se arate în mod autentic chip desăvârșit al lui Dumnezeu. Iar aceasta se va

³⁵ Arhim. Sofronie Saharov, *Cuvinte Dubovnicești...*, vol. I, p. 106.

³⁶ Idem, *Rugăciunea – existența vieții veșnice...*, p. 183.

³⁷ Idem, *Vom vedea pe Dumnezeu...*, pp. 290-291.

³⁸ Firea-esența este conținutul persoanei, persoana este existența firii-esenței. O persoană care se afirmă ca individ, închizându-se în limitele firii sale particulare, nu se poate desăvârși cu adevărat. Vladimir Lossky, *op. cit.*, pp. 107-110.

³⁹ Arhim. Sofronie Saharov, *Vom vedea pe Dumnezeu...*, pp. 290-291.

⁴⁰ Idem, *Nașterea întru împărăția cea neclintită*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2003, p. 117.

întâmpla atunci când va ști să renunțe la limitările individuale pentru a redescoperi natura comună cu a tuturor persoanelor umane, spre realizarea și propășirea propriei sale persoane⁴¹. Desigur că unitatea Bisericii având temei dumnezeiesc, adică Sfânta Treime și Persoana teandrică a lui Hristos, nu poate avea un caracter relativ și subiectiv, determinat de starea ființială a persoanelor umane; însă din perspectivă antropologică, unitatea se desăvârșește deopotrivă cu desăvârșirea membrilor ei.

Prin urmare, omul, în concepția arhimandritului Sofronie, în calitatea sa de ipostas, este chemat să crească până la măsura în care va aduna în sine întreaga ființare dumnezeiască și omenească. Astfel, persoana umană este chemată să devină om deplin, dar și Dumnezeu deplin după ființare, iar nu după ființă⁴². Acest lucru este posibil datorită faptului că ipostasul uman, fiind „după chipul” lui Dumnezeu, este o realitate care poate cuprinde în sine infinitul⁴³.

Tot acest proces de creștere a persoanei umane, așa cum subliniază arhimandritul Sofronie, se realizează în Biserică. Și aceasta pentru că oamenii, prin constituția lor, au sădită în ei necesitatea de a căuta starea ființială a Bisericii, ca starea lor firească, locul unde pot afla viața desăvârșită, după chipul Sfintei Treimi⁴⁴. Pentru noi toți, Biserica, fiind o realitate divino-umană veșnică, este atât mediul creșterii ipostasului uman, dar și cheazășia existenței veșnice. Biserica, așadar, este cea care garantează viața veșnică a persoanei umane⁴⁵.

În acest drum de creștere, Dumnezeu stabilește cu fiecare persoană umană o relație unică⁴⁶, acest fapt constituind esența comuniunii ecleziale. Relațiile unice ce au loc în Biserică constituie temelia unității ei, urmare a faptului că acestea presupun întotdeauna ceva nou și unic. Prin urmare, pe temeiul principiului personal ce se află în adâncul nostru și se activează în viața noastră ca urmare a vieții ascetice și duhovnicești⁴⁷, Biserica poate fi înțeleasă și ea

⁴¹ Idem, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este...*, pp. 271-322.

⁴² Georges Matzarides, *L'Arhimandrite Sophrony, theologien du principe personnel*, în „Buisson Ardent”, vol. II, Editura Sel de la terre, Paris, p. 102.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Arhim. Sofronie Saharov, *Nașterea într-o împărăție cea neclintită...*, p. 112.

⁴⁵ Idem, *Convorbiri duhovnicești...*, vol. I, p. 88.

⁴⁶ Archim. Sophrony, *De vie et d'esprit*, Editura Le Sel de la terre, Paris, 1995, p. 26.

⁴⁷ Μητρ. Ναυπακτου Ιεροθεου, *op. cit.*, p. 258.

din perspectiva acestui program spiritual prin care se realizează unitatea ei în plan uman.

4. Dimensiunea ascetică și duhovnicească a Bisericii sau „calea unității”

Relațiile ipostatice din cadrul Bisericii, atât cele interumane, cât și cele dintre om și Dumnezeu, nu sunt lesne de realizat. Legăturile ipostatice stau tot timpul sub semnul coruperii și al destrămării, ca urmare a patimilor firii căzute moștenite de toți fiii lui Adam. Pentru a se realiza și întări, aceste relații au nevoie de timp. Ele presupun o anumită creștere ipostatică, creștere ce reprezintă consecința unei vieți și lucrări duhovnicești ascetice susținute. Persoana umană trece printr-un proces de coacere duhovnicească, ce poate dura zeci de ani, dacă nu chiar toată viața. Acest proces implică și Biserica, ce se înscrie și ea, cum frumos menționează arhimandritul Sofronie, pe o „cale a unității”, unitate ce va atinge punctul culminant la finalul istoriei când Dumnezeu va fi, cum spune Sfântul Apostol Pavel, „toate în toți”⁴⁸.

Ca atare, persoana umană va trebui, după cum subliniază arhimandritul Sofronie, să parcurgă un drum anevoios ce echivalează cu obiectivarea și actualizarea însușirilor și proprietăților ipostatice ale fiecărei persoane umane în parte. Acest proces constituie, totodată, și mijlocul de asumare și experiență a întregii plinătăți umane.

Așa cum evidențiam ceva mai sus, persoana umană a suferit în urma căderii ruperea de totalitatea firii umane din care face parte. Procesul spiritual duhovnicesc reprezintă modalitatea de realizare a unității între cele două, fire și ipostas. În acest sens, arhimandritul Sofronie remarcă faptul că noi, ca persoane, ne aflăm într-o tensiună contrazicere cu unele din manifestările firii noastre. Persoana umană trăiește un adevărat conflict între determinarea de sine ipostatică și cerințele firii noastre căzute. Și aceasta, după cum remarcă același arhimandrit Sofronie, pentru că persoana umană nu a enipostasiat deplin firea umană din care face parte⁴⁹. Toată această tensiune tradusă în actul spiritual este echivalentă cu lucrarea ascetică

⁴⁸ „Iar când toate vor fi supuse Lui, atunci și Fiul însuși Se va supune Celui ce l-a supus Lui toate, ca Dumnezeu să fie toate în toți” (I Cor. 15, 28).

⁴⁹ Arhim. Sofronie Saharov, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este...*, p. 294.

a poruncilor lui Dumnezeu, ce vizează maturizarea persoanei umane. Această maturizare reprezintă nivelul ei maxim de unitate, internă și interpersonală, cu Dumnezeu și cu semenii.

Calea ipostatică a unității este, prin urmare, una de participare la slava lui Dumnezeu în Persoana lui Iisus Hristos, cale ce implică deșertarea noastră personală, nevoița ascetic-duhovnicească și participarea la Sfintele Taine⁵⁰. Fiind mădulare vii ale Bisericii lui Hristos, persoanele umane vor trebui să participe la viața ei liturgic-sacramentală, pentru că numai astfel vor reuși să participe în chip tainic la taina lor ipostatică și la cea a unității Bisericii. Unitatea Bisericii este, așadar, strâns legată de viața spirituală a omului⁵¹. Biserica experiază o dinamică a sfințeniei ce ține de împlinirea de către membrii ei a poruncilor lui Dumnezeu și de dobândirea Duhului Sfânt⁵².

Așadar, câtă vreme vorbim de un proces ascetic duhovnicesc de sfințire a ființei umane ce are ca țință unitatea tuturor după chipul unității Sfintei Treimi, vorbim și de o dimensiune ascetică și spirituală a Bisericii. În acest sens, Biserica este mediul în care omul poate să crească și să se întărească în Duhul (Lc. 2, 40), pe temeiul legăturii de iubire cu Hristos și a unirii cu El⁵³.

Biserica, dincolo de tot cadrul ei sacramental-liturgic, pune la îndemâna creștinilor nevoitori mijloace și daruri duhovnicești ce sunt daruri ale unității. Dintre aceste daruri, rugăciunea are o însemnătate aparte. Chemat să participe la întreaga cultură ascetică și spirituală a Bisericii, creștinului i se împărtășește, potrivit cuviosului Sofronie, darul rugăciunii pentru întregul Adam sau al *rugăciunii ipostatice*, rugăciune prin care se realizează unitatea Bisericii la nivelul ființei umane. Rugăciunea ipostatică, spune cuviosul Sofronie, este rugăciunea pentru toată lumea⁵⁴, pentru întreaga creație, prin ea ni se dă a trăi întreaga omenire ca pe un Singur Om. În această rugăciune ni se dă a cunoaște în mod viu „persoana”, și de aici, implicit, taina unității Bisericii.

Tot efortul ascetic și duhovnicesc desfășurat în Biserică conduc pe nevoitorul creștin la ridicarea sa în sfera ipostaticității treimice.

⁵⁰ Μητρ. Ναυπακτου Ιεροθεου, *op. cit.*, p. 259.

⁵¹ Arhim. Sofronie Saharov, *Rugăciunea – existența vieții veșnice...*, p. 183.

⁵² Idem, *Cuvântări duhovnicești...*, vol. I, p. 353.

⁵³ Idem, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este...*, pp. 349 și 135.

⁵⁴ Idem, *Cuvântări duhovnicești...*, vol. I, p. 56.

Rugăciunea ipostatică este poarta de intrare a omului în relație deplină cu Ipostasele treimice. Aceasta pentru că prin rugăciunea ipostatică se produce unitatea dintre natură și ipostas asemenea celei din cadrul Sfintei Treimi. Cel puțin așa ne încredințează părintele Sofronie când spune: „În rugăciunea pentru întreaga lume ca «însuși pentru sine», asemenea rugăciunii lui Iisus din Grădina Ghetsimani, omul trăiește real întreaga omenire ca pe o singură viață, o singură fire într-o mulțime de persoane. Astfel se săvârșește unitatea multiipostatică, chip al Unimii Sfintei Treimi»⁵⁵. Așadar, prin această rugăciune se răsfrânge peste noi asemănarea cu Persoanele Dumnezeirii, dar și chipul vieții și unității dinlăuntru Sfintei Treimi⁵⁶.

Prin urmare, viața ascetică constituie una dintre însușirile fundamentale ale Bisericii și una din condițiile, cele mai de seamă, prin care se realizează unitatea oamenilor între ei și între ei și Dumnezeu, precum și participarea activă la taina unității Sfintei Treimi. Biserica se arată astfel ca un nucleu divino-uman ce promovează și păstrează în lume calea și principiul unității și al relațiilor sobornicești. Ea este o *cultură a dubului vieții*, ce încearcă să zădărnicească în lume și societate răul, moartea și întunericul.

5. Unitatea Bisericii și societatea umană. Cultura seculară și/sau cultura duhului

Observația arhimandritului Sofronie, simplă și tristă în același timp, cu privire la realitatea socială actuală, este aceea a depărtării de Dumnezeu: „În epoca noastră, lumea se îndepărtează tot mai mult de Hristos”⁵⁷. În accepțiunea acestuia societatea umană este, din ce în ce mai mult, marcată de corupție și moarte spirituală. Obștea socială, desacralizată și lipsită de repere duhovnicești și teologice, cultivă și promovează aproape fără nici o îngădire păcatul capital al lui Adam: *îndumnezeirea de sine*⁵⁸. Din nefericire, lumea actuală își revendică și își întemeiază tot mai mult dinamica și mersul ei pe acest păcat. Nefericirea ar rămâne la acest nivel, dacă ar rămâne la simpla cultivare a acestei căi. Societatea actuală cultivă și promovează

⁵⁵ Idem, *Vom vedea pe Dumnezeu...*, p. 315.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 369.

⁵⁷ Idem, *Cuvântări duhovnicești...*, vol. I, p. 349.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 275.

tot mai mult acest viciu, întemeindu-l greșit pe seama libertății și al dreptului fundamental al omului la autodeterminare. În viața socială – în ansamblul ei – se regăsesc din ce în ce mai puține principii și adevăruri creștine. Revelația lui Dumnezeu a fost înlocuită pe nesimțite cu *mitul* civilizației umane autosuficiente și profund seculare. Realitatea socială panglobală de astăzi, cu tulburările ei din ce în ce mai acute, își are fundamentul, cum lesne se poate înțelege, în lepădarea căii revelației dumnezeiești și urmarea drumului reprobabil al unei civilizații autonome lipsite de orice deschidere spre dumnezeire.

Efectul imediat următor al acestor realități îl reprezintă destructibila traumă socială a *depersonalizării*. Pentru arhimandritul Sofronie, civilizația contemporană este marcată tot mai mult de individualism și izolare. Se cultivă între oameni individualismul în toate manifestările sale pătimașe. Din păcate, societatea actuală se clădește tot mai intens pe această temelie. Mergând în această direcție, lumea contemporană se prezintă în mișcarea ei ca fiind o adunare de indivizi, o lume destructurată, ce se confruntă cu tragismul ei fără ieșire.

Civilizația contemporană este, așa cum sesizează arhimandritul Sofronie și cum putem lesne înțelege și noi, una a problemelor economice, a problemelor de clasă socială, de naționalitate, de rasă și altele asemenea⁵⁹. Plecând de la aceste evidențe, cuviosul Sofronie consideră civilizația contemporană o nefericită și autodestructivă „cultură a căderii”⁶⁰. În această lume, remarcă acesta, împărătesc ura, fratricidul și egoismul⁶¹. Societatea umană formată astfel nu este altceva decât un cult al izolării de sine și al morții, dat fiind faptul că viața în lume se fondează tot mai mult pe forță și violență⁶².

Civilizația umană, în special cea apuseană, cultivă preponderent și în mod autodestructiv materia. Urmarea acestui fapt îl reprezintă puternicul duh secular caracterizat de monotonie și plictiseală, ce pune treptat stăpânire pe realitatea socială panglobală⁶³. Lumea actuală, remarcă cuviosul Sofronie, trăiește în akedie⁶⁴, iar aceasta se

⁵⁹ Idem, *Nașterea întru împărăția cea neclintită...*, p. 54.

⁶⁰ Archim. Sophrony, *De vie et d'esprit...*, p. 13.

⁶¹ Archim. Sofronie Saharov, *Cuvântări dubovnicești...*, vol. I, p. 104.

⁶² Archim. Sophrony, *De vie et d'esprit...*, p. 51.

⁶³ Zaharia Zaharou, *op. cit.*, p. 48.

⁶⁴ Archim. Sophrony, *De vie et d'esprit...*, p. 14.

întâmplă din două motive principale: pierderea din vedere a ascezei creștine și a tainei persoanei⁶⁵. Temeiul pentru a argumenta acest adevăr este constatarea apăsătoare a arhimandritului Sofronie, potrivit căreia „lumea tehnologică în care trăim nu are nevoie de persoană pentru a se dezvolta”⁶⁶.

Cum se poate sesiza și cum simțim din realitatea curentă, lumea contemporană se află în criză. Societatea umană, remarcă arhimandritul Sofronie, a făcut un progres colosal în ceea ce privește tehnica, dar nu și în ceea ce privește *cultura inimii*, în sensul creștin al inimii deschise întregii omeniri, și în timp, și în întindere⁶⁷.

Sesizată și prezentată destul de tranșant și de categoric, dar lucid și obiectiv în același timp, situația socială actuală nu reprezintă, în viziunea arhimandritului Sofronie, o stare ce se impune în chip fatal întregii realități umane. În aceste condiții de criză, ființa umană are ca prim reper *Evangelia mântuirii*⁶⁸. Recursul la poruncile lui Dumnezeu este primul pas ce trebuie făcut pe drumul ce readuce ființa umană în casa părintească a Tatălui ceresc. Al doilea reper, ce reprezintă de altfel concretizarea mesajului evanghelic, este Biserica.

Biserica lui Hristos, cum am văzut pe parcursul acestui studiu, fiind un sobor de persoane în relația lor vie cu Dumnezeu Treime, este sarea pământului și lumina lumii (Mt. 5, 13-14). În actul și lucrarea ei sacramentală, didactică și profetică, Biserica este adevăratul remediu și alternativa autentică la lumea actuală depersonalizată și secularizată. Biserica, fiind chipul viu de existență și ființare umană după modelul unității ipostatice a Sfintei Treimi⁶⁹, este cea care propune o altfel de cultură și civilizație: cultura și civilizația duhului. În accepțiunea arhimandritului Sofronie, pentru a depăși materialitatea și legile constrângătoare ale creației, dar și criza în care se află lumea actuală, creștinul trebuie să aibă în vedere și trebuie să se angajeze în practicarea *culturii dubului lui Hristos* trăit în Biserică⁷⁰, ce nu este altceva decât reîntoarcerea la principiile evanghelice ale

⁶⁵ Μητρο. Ναυπακτου Ιεροθεου, *op. cit.*, p. 345.

⁶⁶ Arhim. Sofronie Saharov, *Nașterea întru împărăția cea neclintită...*, p. 25.

⁶⁷ Idem, *Cuvântări dubovnicești*, vol. I, p. 327.

⁶⁸ Archim. Sophrony, *De vie et d'esprit...*, p. 37.

⁶⁹ Arhim. Sofronie Saharov, *Vom vedea pe Dumnezeu...*, p. 291.

⁷⁰ Idem, *Nașterea întru împărăția cea neclintită...*, p. 46.

iubirii și jertfei creștine. Pe de altă parte, această *cultură a dubului* nu poate fi decât o trăire vie și concretă a *culturii unității și comuniunii* trăită în chip plener în Biserica slavei lui Dumnezeu.

Cultura unității Bisericii ce ar putea să se extindă spre lume este calea ce poate duce la ieșirea din criza actuală. Fiind singura care ne pune la îndemână cultura adevărată, iar „adevărata cultură este cea care poate restaura în urmașii lui Adam chipul lui Hristos distrus prin cădere”⁷¹, viața și taina Bisericii trebuie să se afle în centrul atenției și preocupărilor curente ale ființei umane contemporane.

Pentru participarea la *cultura dubului* despre care vorbește arhimandritul Sofronie trebuie avute în vedere două importante lucrări: rugăciunea dimpreună cu asceza și trăirea duhovnicească a revelației cu privire la taina persoanei. Acestea două, dimpreună cu participarea la întreaga viață sacramental-liturgică a Bisericii, pot ajuta fundamental la depășirea problemelor de ordin social, filosofic și psihologic ale lumii de astăzi⁷². Aceasta pentru că, așa cum ne încredințează cuviosul Sofronie, cel ce atinge duhul adânc al rugăciunii ipostatice depășește orice lucrare din sfera politică, științifică sau a artei⁷³. Pe de altă parte, trăirea în plan duhovnicesc a teologiei persoanei, dezvoltată cu atâta dedicare de arhimandritul Sofronie, este remediul concret al unificării și unității societății depersonalizate în care trăim.

Concluzii

În acest studiu am încercat să analizăm din perspectiva gândirii teologice a părintelui Sofronie Saharov problematica unității Bisericii. Ne-am oprit atenția asupra fundamentelor teologice ale acestei unități, precum și la consecințele și implicațiile acestui dar sfânt pe care Dumnezeu l-a făcut lumii în planul vieții concrete a ființei umane.

Urmând scrierilor arhimandritului Sofronie, am evidențiat pentru început aspectul treimic al unității Sfintei Biserici. Unitatea ei este chip al unității Sfintei Treimi. Sfânta Treime este Cea care oferă, prin unitatea Persoanelor treimice, suport și temei unității și existenței

⁷¹ Idem, *Despre rugăciune...*, p. 100.

⁷² Zaharia Zaharou, *op. cit.*, p. 23.

⁷³ Arhim. Sofronie Saharov, *Vom vedea pe Dumnezeu...*, p. 167.

Bisericii. Nici nu putea fi altfel, de vreme ce Biserica este o nouă lume creată de Dumnezeu Tatăl, prin Fiul, în Duhul Sfânt, lume în care omul este chemat să se sfințească și să se unească cu Dumnezeu și cu semenii. Ea este realizarea unui plan iconomic de recreare a lumii în forma Bisericii.

Din această perspectivă, Fiul lui Dumnezeu întrupat, prin lucrarea Sa în lume și prin înfăptuirea unirii umanului cu dumnezeirea în Persoana Sa, constituie temelia unității Bisericii în Însuși Trupul Său. Unitatea Bisericii este o realitate ce se constituie și se întreține prin relația vie cu Persoana Domnului Iisus Hristos. Numai din această perspectivă, Biserica se arată a fi vie, departe de orice abstracțiune. Fără Hristos, Biserica nu există. Fiind o lume nouă, Biserica cheamă omul să se adapteze la noul mod de viață propus de Hristos. Astfel, acesta intră și se conformează cu viața în unitatea divino-umană a Bisericii, această conformare reprezentând, așa cum subliniază arhimandritul Sofronie, o obiectivare și actualizare a însușirilor personale ale omului. În Hristos se realizează unitatea Bisericii, din perspectiva ființei umane personale.

Iar dacă unitatea Bisericii din perspectivă dumnezeiască are un caracter deplin, definit și neschimbabil, din perspectivă umană ea este subiectivă și instabilă. Din acest motiv, ființa umană este chemată să realizeze în Hristos unitatea ei personală cu Dumnezeu și cu semenii, unitate care ar avea drept urmare unitatea Bisericii și în plan uman. Această nevoie și exigență se realizează, cum remarcă arhimandritul Sofronie, numai din perspectivă ascetică și duhovnicească, urmând o așa numită cale a unității. Unitatea Bisericii implică devenirea și desăvârșirea spirituală a ființei umane.

În consecință, unitatea Bisericii ca lume nouă creează o tensiune între aceasta, ca realitate divino-umană, și lumea veche a păcatului. Între societatea umană lipsită de legătura cu dumnezeirea și Biserica apar diferențe și conflicte. Prima, aservită materiei centrată pe o cultură a lumii în afara lui Dumnezeu, produce individualism, izolare și corupție, pe când Biserica, promovând o cultură a duhului lui Dumnezeu, aduce în lume viață autentică, iubire și unitate. Din acest motiv, ființa umană este chemată să aleagă între o cultură seculară și o cultură a duhului care îl împlinește și îi mijlocește participarea la taina unității Bisericii.